

УДК 35:364.04

Л. М. Івашова, доктор наук з державного управління, завідувач кафедри державної служби та митної справи Академії митної служби України
М. Ф. Івашов, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри господарсько-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ПІЛЬГИ ТА СУБСИДІЇ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ

Проаналізовано економічні та соціальні передумови створення системи соціального захисту населення в європейських країнах та в Україні. Визначено проблеми й головні засади реалізації ефективної державної політики в соціальній сфері та роль соціальних пільг і субсидій у даному процесі. Сформульовано рекомендації щодо подальшого розвитку системи пільг і субсидій у контексті соціального захисту населення України.

Ключові слова: фінансові механізми; соціальний захист населення; соціальна сфера; пільги; субсидії.

The analysis of the economic and social conditions create a system of social protection in European countries and Ukraine. Identified problems and implement the basics of effective public policy in the social sphere and the role of social benefits and subsidies in the process. Recommendations for further development of incentives and subsidies in the context of social welfare Ukraine.

Key words: financial mechanisms; social security; social; benefits; subsidies.

Постановка проблеми (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями). Кожній людині притаманне прагнення до гідного рівня життя, якого вона може досягти не тільки за рахунок власної праці й заощаджень, але й за допомогою механізмів соціального захисту. Більшість систем соціального захисту підтримують стабільність доходів людей та забезпечують рівний доступ до соціальних послуг. Перші сучасні соціальні програми з'явилися та почали розвиватися в країнах Європи ще наприкінці XIX ст. Зараз в економічно розвинених державах соціальний захист – це найважливіша частина національної економіки, витрати на яку нині становлять більше чверті валового національного продукту. Як показує досвід західноєвропейських держав, існування продуманої системи соціального захисту, що охоплює всіх громадян, не тільки поліпшує їхній добробут, розширює й зміцнює трудові ресурси країни, але й сприяє економічному зростанню та стабілізації політичної й соціальної ситуації в країні. Тим самим соціальний захист впливає на суспільство, сприяючи соціальній згоді й забезпеченню загального почуття соціальної захищеності серед його членів.

Соціальна сфера в країнах із розвинутою економікою пройшла значний еволюційний шлях. Протягом багатьох століть у високорозвинутих індустріальних країнах світу вживалися

© Л. М. Івашова, М. Ф. Івашов, 2013

заходи, спрямовані на регулювання економічних відносин, тому, зважаючи на те місце, яке займають ці країни на світовому ринку нині, можна зробити висновок, що їхні методи регулювання соціальних процесів були досить ефективними. Отже, вивчення історичного досвіду й сучасного стану соціальної сфери в таких передових країнах, як Німеччина, Франція, Великобританія, Швеція, Італія тощо, його аналіз та визначення можливості адаптування в Україні – необхідна передумова результативності вдосконалення вітчизняного механізму державного управління у сфері соціального захисту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття). Дослідженням механізмів, які регулюють взаємовідносини в соціальній сфері, присвячено багато публікацій і наукових праць. Серед зарубіжних учених це питання розглядали А. Армак, У. Беверидж, Л. Ерхард, Дж. М. Кейнс, П. Куусі, Х. Ламперт, Е. Мейо, Л. Пістов, В. Репке та ін. Серед російських і вітчизняних вчених можна назвати А. М. Бабича, Е. Н. Єгорова, Е. Н. Жильцова, Н. А. Кричевського, Е. М. Лібанову, Б. О. Надточого, В. Й. Плиса, В. Д. Роїка та ін. Велику увагу було приділено вивченню міжнародного досвіду, історичних аспектів зародження і виникнення системи соціального захисту населення. Разом з тим питання ефективного використання системи соціальних пільг та субсидій, пошук дійових механізмів урегулювання суспільних відносин щодо їх застосування залишається одним із головних питань соціальної політики держави й потребує прискіпливої уваги з боку науковців.

Мета статті (формулювання цілей статті (постановка завдання) – узагальнити сучасний вітчизняний та зарубіжний досвід функціонування системи соціального захисту населення для виявлення певних закономірностей, проблем і напрямів їх розв’язання.

Виклад основного матеріалу (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів). Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. та її наслідки по-новому висвітлили роль систем соціального захисту й соціального забезпечення як автоматичних соціальних та економічних стабілізаторів. Незалежно від рівня економічного розвитку в більш сприятливому становищі опинилися країни зі сформованими соціальними стратегіями. Соціальна політика виконує регулювальну й стимулювальну роль у забезпеченні розвитку економіки та створенні умов для ефективного функціонування системи соціального захисту, який стає вже не “актом благодійництва”, а способом посилити економічну активність працездатних верств для забезпечення гідного життя всього суспільства.

Протягом років незалежності соціальна політика України не сформувалася як цілісна, комплексна стратегія; вона фактично підмінена нагромадженням різноманітних видів слабо обґрунтованих виплат, пільг, субсидій тощо, не підкріплених можливостями бюджетного фінансування. Економічні реформи призвели до глобального перерозподілу національного багатства та доходів населення, а безсистемні соціальні заходи не мали відчутного ефекту та істотно не вплинули на масштаби бідності в Україні. Навпаки, відбулася поляризація суспільства (коефіцієнт Джині дорівнює 27,3), яке розкололося на дві нерівні частини: перша – численні групи, охоплені бідністю (83,6 % незаможних, бідних та злиденних), друга – невеликий соціальний прошарок (0,05 % населення), який володіє надбагатствами. Поміж ними зберігається 16,35 % осіб, які умовно забезпечені та багаті, але вони також перебувають у ситуації постійної непевності: можливості підвищення добробуту обмежені, а ймовірність збідніння цілком реальна за умов виникнення соціального ризику (хвороба, народження дитини, втрата працездатності тощо).

Будь-яка особа може опинитися в ситуації соціального неблагополуччя внаслідок безробіття або тимчасової чи повної непрацездатності.

Забезпечення гарантій соціальної захищеності населення можна досягнути двома шляхами:

1) держава сама здійснює перерозподіл національного багатства шляхом фінансування соціальних програм;

2) держава надає людям можливість забезпечити себе пенсією, коштами (на випадок хвороби тощо), а також надає право вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку.

Згідно з Декларацією Міжнародної організації праці про соціальну справедливість з метою справедливої глобалізації, стрижневим елементом економічної та соціальної політики будь-якої країни є повна й продуктивна зайнятість. З одного боку, це означає сприяння якомога ширшому виведенню працездатного населення на відкритий ринок праці. З іншого – саме доходи від повної та продуктивної зайнятості формують страхову та фіскальну базу систем соціального захисту задля зменшення впливу соціальних ризиків та повернення особи на ринок праці.

Держава бере на себе впровадження програм розвитку ринку праці, підвищення рівня життя населення, забезпечення мінімальної заробітної плати, здійснення заходів соціального забезпечення для тих, хто його потребує. Соціальний захист стає не стільки механізмом кризового втручання, скільки стратегією профілактики негативного впливу можливих соціальних ризиків. Він, таким чином, не лише усуває наслідки соціальної нерівності, а й передбачає збалансований перерозподіл суспільних благ, стаючи способом зменшення нерівності і подолання (недопущення) маргіналізації окремих осіб, сімей та соціальних груп шляхом:

– дотримання принципів самозабезпечення економічно активної частини населення, тобто створення умов для того, щоб працююча особа могла заробляти стільки, скільки дозволяють її здібності та ініціатива; забезпечувати себе й свою сім'ю; сплачувати податки, в тому числі на соціальний захист інших;

– забезпечення гарантованого рівня та якості життя тих членів суспільства, які не в змозі досягти його самостійно, через заходи соціальної підтримки найуразливіших верств населення.

На жаль, поняття “соціальний захист” та “соціальне забезпечення” не мають офіційного визначення в національному законодавстві, в Україні немає також єдиного закону, який регулював би всі аспекти соціального захисту.

На Європейському форумі ЄС (Брюссель, 1998 р.) було запропоновано розглядати соціальний захист як забезпечення життєдіяльності населення в широкому сенсі, тобто охопити не тільки соціальне забезпечення, а й соціальну інтеграцію, здобуття освіти, охорону здоров'я, житлову політику, надання соціальних послуг тощо. Саме такий зміст закладено в ст. 46 Конституції України, згідно з якою громадяни “мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом” [1].

Україна приєдналася до більшості універсальних договорів із прав людини, визнала юрисдикцію Комітету ООН з прав людини і Європейського суду з прав людини, що означає необхідність узгодження національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями. Водночас держава вибірково та непослідовно підходить до надання згоди на обов'язковість інших міжнародних договорів, що передбачають вищі стандарти порівняно з фундаментальними актами міжнародного права. Часто міжнародні договори ратифікуються без внесення відповідних змін до законів України, прийняття нових або скасування чинних законів, які не відповідають взятим міжнародним зобов'язанням [2].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права прямо встановлює право людини на соціальне забезпечення (ст. 7 і 9 – право на задовільне існування, ст. 10 – обов'язок надавати допомогу сім'ї та матері й захищати їх) [3].

Такі положення закріплено в Європейській соціальній хартії (переглянутій) [4], яка частково ратифікована Україною: держава приєдналася до 27 статей (у тому числі до 6 із 9 обов'язкових) та 74 пунктів (із 98). Україна не взяла на себе зобов'язання щодо реалізації права працівників на таку винагороду, що забезпечує їм та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень, визнавши свою неспроможність забезпечити справедливую заробітну плату [5]. Не ратифіковано також: ст. 12 – право на соціальне забезпечення; ст. 13 – право на соціальну та медичну допомогу, ст. 25 – права працівників на захист у разі банкрутства роботодавця, п. 3 ст. 31 – установлення доступних для малозабезпечених осіб цін на житло.

Зазначені норми Хартії стосуються надзвичайно важливих соціальних прав, тому приєднання України до цього документа в повному обсязі – одне з нагальних завдань сьогодні.

Конституція України проголошує, що кожна людина має право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї (ст. 48) [1]. Відповідно до цього визначено основні соціальні права та гарантії, які забезпечує чинне законодавство. Конституція України проголосила нашу державу соціальною, що зобов'язує державу відповідним чином регулювати економічні процеси, встановлювати й застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу для забезпечення добробуту всіх громадян.

Основну роль у системі соціального захисту й соціального забезпечення в Україні відіграє саме держава. Соціальний захист здійснюється у формі послуг у стаціонарних установах, грошової допомоги, соціальних пільг і послуг, що надаються в громаді.

Загальний соціальний захист здійснюється насамперед в організаційно-правовій формі загальнообов'язкового державного соціального страхування з утворенням відокремлених фондів. В основу надання державної соціальної допомоги покладено прожитковий мінімум, залежно від якого визначається право особи на державну соціальну допомогу.

Спеціальний соціальний захист передбачає відмінні від загальних умови його здійснення стосовно визначеного законами кола осіб (зокрема за професійною ознакою).

Додатковий соціальний захист передбачено для таких категорій населення, як діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; ветерани війни; ветерани військової служби та ветерани органів внутрішніх справ; ветерани праці та особи похилого віку; інваліди та особи з обмеженими фізичними можливостями; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; особи, які стали жертвами політичних репресій; біженці та ін. Нині існує проблема оптимальної реалізації цієї частини соціального захисту. Система додаткових заходів передбачає надання пільг у сфері медичного та соціального обслуговування, надання житлово-комунальних послуг тощо.

Питання про те, чи є окремі форми соціального захисту, зокрема пільги та компенсаційні виплати, змістом прав та свобод людини, залишається дискусійним, оскільки в низці випадків вони не гарантують достатній життєвий рівень, не підтримують у складних життєвих ситуаціях і не підтверджують визнання певних заслуг перед державою, а просто надають привілейоване становище певним категоріям громадян, тим самим ставлячи інших осіб у нерівне з ними становище.

Поняття “видатки на здійснення державних програм соціального захисту населення” включає пільги та субсидії населенню на оплату енергоносіїв та житлово-комунальних послуг, твердого палива і скрапленого газу, компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян, пільги на послуги зв'язку тощо.

Треба визнати, що жоден уряд України досі не сформував системну програму реформ у сфері соціальної підтримки різних категорій громадян та сімей, унаслідок чого в нормативно-правових актах, що визначають державну політику у сфері соціального захисту, спостерігається співіснування “радянського” (соціальне забезпечення, пільги, соціальні та компенсаційні виплати) і новітнього європейського підходу (соціальні послуги, соціальна робота, житлові субсидії). Чинне законодавство в напрямку реформування сфери соціального захисту має більше декларативний характер. Так, Програмою економічних реформ України на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” передбачається реформування системи соціальної підтримки, мета якої – посилення соціальної підтримки незаможних верств населення за раціонального використання бюджетних коштів [6]. Також до основних напрямів бюджетної політики на 2013 р., що ґрунтуються на положеннях Програми, зараховують оптимізацію соціального захисту населення внаслідок підвищення його рівня та адресності [7]. За попередні роки аналогічні програмні документи вже приймалися урядом, проте вони так і залишилися на папері.

Система соціального захисту в Україні також потребує нових підходів до розробки та застосування стандартів, і це один зі стратегічних напрямів реформування соціальної сфери. Роль держави полягає в запровадженні таких стандартів, які б забезпечили реалізацію стратегії поліпшення якості життя громадян.

Маніпуляції з розміром прожиткового мінімуму порушують та обмежують соціальні права незахищених категорій населення. Замість перегляду й оптимізації системи пільг законодавець шляхом маніпулювання фактичним розміром прожиткового мінімуму: його заниженням, відмовою від перегляду споживчого кошика, введенням норми рівня забезпечення прожиткового мінімуму – мінімізує зобов’язання перед пільговими категоріями, яким декларує підтримку.

Таким чином, нині система соціального захисту населення в Україні потребує комплексного перегляду, зважаючи на ряд таких недоліків.

1. Бідність працюючих залишається характерною рисою української соціальної системи – у 80,0 % бідних сімей є принаймні одна працююча особа. У багатьох випадках занижена заробітна плата працюючої особи не стає передумовою подолання бідності та покращання матеріального становища сімей. Частка зарплати в структурі доходів за останні п’ять років зменшилася і на кінець 2012 р. становила 40,9 %, а питома вага соціальних трансфертів (які перетворилися на часткові компенсатори заниженої оплати праці) навпаки збільшилася до 40,6 %. З погляду ефективності системи соціального захисту, значною проблемою залишається занижений рівень мінімальної заробітної плати, що не сприяє досягненню головної мети економічного розвитку – підвищенню добробуту населення.

2. Надмірної значущості набуває система соціальних та компенсаційних виплат. Значну частину соціальних виплат спрямовано на підтримку найбільш незахищених категорій населення, а компенсаційних – на спеціальний соціальний захист і додаткове матеріальне забезпечення представників певних професій (для яких компенсації пов’язані зі службовою діяльністю). 70 категорій одержувачів різноманітних соціальних та компенсаційних виплат (яких загалом 33 види) користуються цим правом за ознакою соціальної незахищеності, 49 категорій – за професійною ознакою або родом занять (25 видів виплат), 8 категорій одержувачів соціальних та компенсаційних виплат отримують 13 видів різноманітних виплат за заслуги перед державою.

3. Соціальні потреби найбільш незахищених верств населення не задовольняються. Надання соціальної допомоги не завжди прив’язане до тих категорій, які її потребують. Це призводить до неефективного використання ресурсів та нерівності в системі соціального захисту. Окремі види соціальної допомоги надаються без урахування розміру доходів гро-

мадян. Унаслідок цього багато домогосподарств, що не обов'язково потребують соціальної допомоги, її отримують. Водночас обсяг соціальної допомоги, яка надається домогосподарствам, що її потребують, недостатній для того, щоб задовольнити їхні найактуальніші потреби.

4. Більшість соціальних виплат в Україні прив'язано до розміру прожиткового мінімуму, рівень якого занижено.

Чинна система соціальної допомоги у вигляді її складової – соціальних пільг характеризується багатьма вадами: відсутністю адресності їх призначення, недостатністю прозорості, суттєвим ринковим спотворенням, штучним підтриманням “скрутного фінансового стану” організацій та підприємств, які надають населенню житлово-комунальні, транспортні та інші послуги тощо.

Основні проблеми нинішньої системи надання соціальних пільг такі:

– низька адресність – лише 13,0 % коштів, які виділяються на ці пільги, дійсно надходять до 20,0 % осіб із найбільш вразливих категорій населення. Так відбувається тому, що надання пільг за принципом категорійності не передбачає адресності;

– надання пільг у натуральній формі створює можливість для зловживань з боку надавачів послуг;

– користуються пільгами ті, хто має до них доступ (наприклад, сільські мешканці обмежені в користуванні транспортними послугами, телефонним зв'язком, медикаментами тощо);

– велика кількість законодавчих актів за відсутності єдиного (типового) нормативно-правового акта, який би визначав чіткий єдиний порядок (механізм) призначення пільг громадянам;

– під час надання комунальних послуг найбагатшим верствам населення надходить п'ята частина коштів;

– пільги на житлово-комунальні послуги не створюють стимулів для ощадливого споживання;

– транспортні послуги також надаються за категорійною ознакою, тобто розмір доходів пільговика не враховується;

– найбагатші 20,0 % населення отримують майже третину коштів, що виділяються на транспортні послуги, а 20,0 % найбільш вразливих – 10,0 % коштів;

– відсутність дійового обліку пільгових перевезень спричиняє недофінансування витрат на перевезення пільгових категорій пасажирів для одних перевізників, у той час як інші можуть виставляти до відшкодування і отримувати набагато вищі суми, ніж фактичні витрати на перевезення пільговиків.

Така система несумісна з поняттям соціальної справедливості та потребами справжньої ринкової економіки і нежиттєздатна в довгостроковій перспективі. Значні бюджетні кошти надаються заможним категоріям населення, в той час як найменш забезпечені громадяни одержують лише незначну частку державних коштів, виділених на соціальні програми. Чинна система надто громіздка, витратна та складна. Більшість українських громадян мають право на ті чи інші пільги, а їх надання потребує утримання дорогої бюрократичної машини, а будь-яка інформація щодо витрат на неї фактично відсутня. У вигравші від зазначених вад системи соціальної допомоги залишаються тільки окремі підприємства-монополісти, які підвищують плату за житлово-комунальні послуги.

Відповідності між зобов'язаннями держави та можливостями їх фінансування можна досягти двома способами: збільшенням видатків на пільги до рівня їх повного забезпечення чи скороченням зобов'язань держави відповідно до її фінансових можливостей. Перший варіант малоймовірний, бо потребуватиме збільшення в кілька разів витрат бюджету на пільги, що неможливо й невиправдано, оскільки вони надаються незалежно від доходу.

Другий варіант фактично означає перегляд системи пільг, її принципів і функцій, скорочення кола пільговиків.

Як показує досвід інших країн, реформування системи пільг може бути тривалим та болісним процесом. Однак потреба в цьому вже назріла: в умовах бюджетних обмежень і вкрай низьких розмірів допомог, що надаються малозабезпеченому населенню, держава не може витратити кошти платників податків на підтримку небідних осіб, котрими є більшість отримувачів пільг.

Зважаючи на велику соціальну вагу питання, реформування системи пільг має відбуватися поступово. Ми вбачаємо два можливі етапи реформування системи пільг.

I. Упорядкування системи пільг, підвищення рівня адресності надання пільг (на короткий та середньостроковий період):

1) установлення мораторію на запровадження нових видів пільг і розширення кількості пільгових категорій населення;

2) упорядкування законодавства з надання пільг. Нині надання пільг регламентують близько 50 законодавчих актів, що робить систему надання пільг непрозорою;

3) забезпечення автоматизованого обміну даними з комунальними підприємствами про суми, обчислені з урахуванням фактичного споживання пільг, для підтримання в актуальному стані єдиного персоніфікованого реєстру отримувачів пільг, що підвищить точність обрахунків витрат на пільги;

4) непоширення пільг на членів сім'ї пільговика;

5) нормування обсягу споживання пільгових послуг, які надаються нині без обмеження споживання, та перегляду нормативів, у межах яких надаються житлово-комунальні пільги;

6) запровадження граничного рівня доходу, який дає право на пільгу, щоб обмежити доступ до пільг заможного населення;

7) поліпшення обліку наданих пільг;

8) звільнення комунальних підприємств від невласливих їм функцій та забезпечення розрахунку пільг в органах соціального захисту населення;

9) скорочення кількості категорій, що мають право на пільги.

II. Заміна пільг адресними (грошовими) видами допомоги (довгострокова перспектива).

При цьому успішність реформування системи пільг прямо залежатиме від масштабів та якості інформаційно-роз'яснювальної роботи про необхідність упорядкування й реформування цієї системи. Зокрема, важлива передумова успішності змін – це формування суспільної думки про те, що пільги фінансуються за рахунок платників податків. Адресна допомога – це форма соціальної допомоги, яку держава надає персонально малозабезпеченим працездатним чи непрацездатним громадянам, ураховуючи потреби конкретної людини після її звернення по допомогу. Адресність допомоги полягає в тому, що її отримує конкретна людина, яка має право на допомогу відповідно до встановлених законодавством критеріїв і довела це право через подання відповідних документів. Адресність забезпечує ефективність допомоги. Часто адресна допомога має цільовий характер.

Адресна допомога може надаватися в грошовій і натуральній формах. Наприклад, програма житлово-комунальних субсидій в Україні – це приклад адресної допомоги малозабезпеченим сім'ям цільового характеру, яка надається в натуральній формі.

Порівняно з пільгами адресна допомога має низку переваг, а саме:

– адресна допомога краще забезпечує соціальну справедливість, оскільки неодмінною умовою її надання є малозабезпеченість. Отже, держава підтримуватиме лише тих, хто найбільше цього потребує;

Механізми державного управління

– адресна допомога ефективніша, оскільки цільовий характер адресної допомоги дає змогу не розпорощувати ресурси, а спрямовувати їх тим особам і на ті цілі, які є пріоритетними. Це дає можливість збільшити підтримку найнужденнішим за інших рівних умов;

– адресна допомога забезпечує ринкові розрахунки між різними економічними агентами, що сприяє поліпшенню фінансового стану підприємств – надавачів пільгових послуг;

– адресна допомога сприяє економії, оскільки завжди обмежена, на відміну від пільг, обсяги споживання яких не завжди нормовані;

– вартість адресної допомоги для бюджету може бути чітко підрахована.

Останнім кроком у реформуванні соціальної підтримки після впровадження адресного підходу до її надання може виступати монетизація частини пільг, заміна їх грошовою компенсацією. Очікується, що монетизація соціальних пільг дозволить скоротити витрати на адміністрування з огляду на відсутність потреби обліковувати надані пільги та проводити розрахунки з надавачами послуг, посилити контроль за витратою державних коштів і спрямувати допомогу тим, хто потребує її у найбільшій мірою. У той же час монетизація соціальних пільг дозволить пільговим категоріям більш гнучко витратити кошти, які виділяються їм як соціальна допомога. Слід зазначити, що проведення монетизації до або замість упровадження адресного підходу не дасть бажаних результатів, а навпаки збільшить потребу в бюджетних коштах у кілька разів.

В Україні існує програма державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, що надається виходячи з різниці між доходами сім'ї-заявника та рівнем прожиткового мінімуму. Відповідно до Закону України “Про прожитковий мінімум”, до набору послуг у прожитковому мінімумі включаються житлово-комунальні, транспортні, побутові, послуги зв'язку, закладів культури, охорони здоров'я тощо [9]. Саме на ці види послуг надаються пільги в Україні, а отже відбувається дублювання допомоги. Ця проблема зникла б у разі скасування соціальних пільг, а за рахунок заощаджених коштів можна було б підвищити рівень прожиткового мінімуму.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, для спрощення механізму фінансування та забезпечення більшої прозорості надання пільг і субсидій населенню їх фінансування може бути децентралізовано (принаймні частково), тобто частково відбуватися за рахунок місцевих бюджетів. Звичайно, такий крок має супроводжуватися відповідним розширенням бази надходжень місцевих бюджетів.

Отже, для підвищення охоплення соціальною підтримкою незаможних верств населення під час раціонального використання бюджетних коштів потрібно:

– упорядкувати систему пільг та субсидій, підвищити рівень їх адресності;

– замінити пільги адресними (грошовими) видами допомоги;

– забезпечити наявність у користувачів пільг та субсидій засобів обліку споживання житлово-комунальних та інших послуг;

– ввести програму обліку “Електронна соціальна картка”;

– переглянути норми споживання послуг за пільговими тарифами;

– ліквідувати основи взаємозаліків між бюджетами та підприємствами – надавачами послуг;

– застосувати принцип надання соціальної допомоги громадянам лише протягом обмеженого проміжку часу.

Застосування даних заходів дозволить раціонально й ефективно використовувати бюджетні кошти, що спрямовані на соціальний захист населення. При цьому кожен із означених заходів може бути предметом окремого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 № 2456-VI (із наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ Ради Європи від 3.05.1996 № ETSN163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
5. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) [Електронний ресурс] : Закон України від 14.09.2006 № 137-V (із наступними змінами). – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
6. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Електронний ресурс] : Програма економічних реформ на 2010–2014 рр. Комітет економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
7. Про Основні напрями бюджетної політики на 2013 рік [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 22.05.2012 № 4824-IV (із наступними змінами). – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.